

Poziom rozszerzony

1. Tekst teoretyczny
2. Analiza porównawcza

Opis egzaminu

- Czas – **180 minut**.
- Arkusz składa się z **jednej części – wypracowania**. Zawiera on dwa tematy do wyboru:
  - pierwszy temat: **rozprawka problemowa lub szkic krytyczny** w związku z dołączonym do zadania tekstem teoretycznym (historyczno-, teoretyczno- lub krytycznoliterackim);
  - drugi temat: **interpretacja porównawcza** dwóch utworów lub ich fragmentów należących do tego samego rodzaju literackiego (lirycznych, epickich lub dramatycznych).

Opis egzaminu

- Wypracowanie – co najmniej 300 słów.
- Maksymalnie **40 punktów**.
- **Wynik egzaminu z języka polskiego na poziomie rozszerzonym nie ma wpływu na zdanie matury**, chyba że zdający zadeklarował egzamin z języka polskiego jako jedyny egzamin z przedmiotu dodatkowego i do niego nie przystąpił lub egzamin ten mu unieważniono.

Tekst teoretyczny

- Wypowiedź argumentacyjna ma charakter problemowy. Jej tworzenie (w formie wybranej przez zdającego, np. rozprawki lub szkicu) wymaga odniesienia się do tekstu historycznoliterackiego, teoretycznoliterackiego lub krytycznoliterackiego.
- Rozprawka też ma charakter problemowy. Zadanie składa się z polecenia i tekstu teoretycznego (krytycznoliterackiego, historycznoliterackiego lub teoretycznoliterackiego).

Od zdającego wymaga się

- zrozumienia załączonego do polecenia tekstu krytycznoliterackiego, historycznoliterackiego lub teoretycznoliterackiego;
- określenia głównego problemu przedstawionego w tekście – tekst wybrany do analizy musi zawierać problem wymagający rozstrzygnięcia krytycznego.

Zdający

- ⦿ rozpoznaje problem, opisuje go, proponuje rozwiązanie,
- ⦿ rozważa i ocenia rozwiązanie problemu, które przedstawił autor tekstu,
- ⦿ formułuje argumenty dowodzące słuszności stanowiska autora lub argumenty potwierdzające krytyczny stosunek wobec tego stanowiska,
- ⦿ w argumentacji wykorzystuje inne teksty kultury.

Szkic krytyczny

Może mieć charakter eseju lub artykułu krytyczno-literackiego.

Napisanie szkicu krytycznego wymaga wyrazistego zarysowania problemu i rozwiązania go w sposób ujawniający wyraźnie indywidualną interpretację problemu, który może zostać zasygnalizowany tytułem. W szkicu krytycznym wymagana jest przejrzysta kompozycja, co nie wyklucza skojarzeniowego charakteru wypowiedzi.

W wypowiedzi powinno się wyraźnie zaznaczyć dążenie do syntetycznego ujęcia analizowanego zagadnienia.

Wskazówki do szkicu krytycznego

W pisaniu eseju istotne jest wyodrębnienie i ostre zarysowanie konkretnego tematu. Ta forma wypowiedzi charakteryzuje się erudycyjnością i syntetyczną przejrzystą kompozycją właściwą dla struktury gatunku i indywidualnej (autorskiej) interpretacji problemu. Często znajdują się w szkicu aneksy, przypisy, bibliografia. To forma dla wybranych.

Etapy tworzenia szkicu:

---

1. staranne przeanalizowanie tematu i materiału źródłowego (odczytanie problemu, pojęć, sformułowanie tezy/tez/hipotezy/hipotez, czyli interpretowanie problemu różnymi sposobami i metodami),
2. funkcjonalne dobranie i uporządkowanie tekstów kultury (selekcjonowanie możliwych źródeł zastosowanych jako przykłady założeń, argumentacja i kontekstowe odniesienia),

Etapy tworzenia szkicu:

---

3. szerokie kojarzenie problemu z innymi możliwymi odniesieniami (tekstami kultury),
4. ustalenie ostatecznych zasad doboru przykładów i ich układu (rezygnacja z banalnych, zbyt często wykorzystywanych dzieł, wybranie najbardziej nośnych, ciekawych),
5. poszerzanie wiedzy o wybranym materiale źródłowym (doskonalenie kompetencji poznawczych),

Etapy tworzenia szkicu:

---

6. tworzenie polemicznego ujęcia (ewentualnie) – różne refleksje o tym samym,
7. konfrontacja swojego stanowiska z poglądami innych osób (wnioski z lektury i rozmawiania),
8. ostateczna analiza układu akapitów i argumentacji (unikanie przypadkowości wyliczania),

Etapy tworzenia szkicu:

---

9. komponowanie całości – zgromadzenie wszystkich myśli w samodzielne całości znaczeniowe (redakcja językowa, akapitowanie, funkcjonowanie słów-kluczy, motywu przewodniego w trosce o spójność całości wypowiedzi),
10. opisanie związków i analogii pomiędzy poszczególnymi stwierdzeniami i przykładami dzieł (zarysowanie układu, logiki wywodu, czyli rozbudowanej, ale i jednorodnej całości wypowiedzi),

Etapy tworzenia szkicu:

---

11. „ogarnięcie” całości, czyli pisanie wprowadzenia, w którym może znaleźć się informacja o najważniejszym wątku, osi konstrukcyjnej, skojarzeniach, przywołania czyjejs myśli,
12. korekta całości, szczególnie struktury po upływie jakiegoś czasu.

Określ, jaki problem podejmuje
Jan Tomkowski w podanym
tekście. Zajmij stanowisko wobec
rozwiązania przyjętego przez
autora, odwołując się do tego
tekstu oraz do innych tekstów
kultury. Twoja praca powinna
liczyć co najmniej 300 słów.

Biblioteka i historia literatury

Czytając – zwłaszcza pierwszy raz – zarówno arcydzieła, jak i utwory mniej znaczące, zapamiętujemy imiona i rysy twarzy bohaterów, ich zachowania, gesty, postęпки, intrygi, zbrodnie, czasem krajobrazy, malownicze epizody, sceny zbiorowe i opisy wnętrza, wreszcie dialogi i monologi. Bardzo rzadko dostrzegamy natomiast książki.

Tymczasem są one cichymi bohaterami wielu bardzo wybitnych tekstów literackich. W niejednym arcydziele akt czytania należy do najważniejszych doświadczeń egzystencjalnych. Bywa porównywany do podróży, wyprawy w nieznaną, mozolnej wędrówki w labiryncie niewiedzy, gwałtownego olśnienia czy nawet mistycznej wizji. Prowadzi do inicjacji, odkrycia utajonych znaczeń, rozpoznania naszej pozycji w świecie, dostarcza samowiedzy, wyzwala emocje, otwiera nowe perspektywy intelektualne. Przeobraża czytającego, zmienia go nie do poznania, inspiruje. Skłania niejednokrotnie do działania, ale bywa też ucieczką, rozpaczliwym gestem odrzucenia rzeczywistości, która dostarcza samych rozczarowań.

Arcydziełem, w którym zapisane zostały rozmaite warianty lektury, [...] jest *Don Kichote* Cervantesa. Tylko ktoś bardzo prostoduszny [...] dojrzeć może w tej powieści jedynie opis losów bohatera, którego książki doprowadziły do szaleństwa. Rzecz wydaje się znacznie bardziej skomplikowana. Autor tak buduje swoją opowieść, byśmy nie mieli wątpliwości, że obłęd oznacza tu zarazem prawo wyobraźni oraz tęsknotę do innego, lepszego (a więc prawdziwszego) świata. Książki bowiem uskrzydłają, dodają siły, umacniają wiarę, dają nadzieję. Dlatego są tak niebezpieczne – zarówno dla tych, którzy chcieliby pozostać na ziemi, jak i dla fanatyków niezdolnych do podjęcia dialogu. [...] Cervantes podważa sens pojęć takich jak zdrowie psychiczne, użyteczność, porządek społeczny. Uświadamia nam również, jaka siła i jakie niebezpieczeństwo tkwią w książkach. I jakie niezmierzone bogactwo. [...]

Na książkach budowali swoje ambitne plany zarówno romantycy, jak i pozytywiści. Dotyczy to nawet bohaterów tak trzeźwych, praktycznych i przedsiębiorczych jak Stanisław Wokulski, „zaczarowany” przez książki, lecz po życiowej katastrofie do książek oczywiście powracający w poszukiwaniu ratunku i nadziei. [...]

Nie znając ani kanonu tworzącego dorobek kulturalny ludzkości, ani zasad porządnego czytania, nowa krytyka literacka pozbawia siebie samą umiejętności budowania dialogu. Stąd tylko krok do samounicestwienia.

Konspekt wypowiedzi argumentacyjnej

Wprowadzenie (refleksja dotycząca problematyki/motywu)

- ◉ Dlaczego ludzie poświęcają czas na zgłębianie literatury?
Dla jednych lektury są tylko sposobem na spędzenie wolnego czasu, dla innych – drogowskazem, źródłem mądrości.

Konspekt wypowiedzi argumentacyjnej

Teza

- We fragmencie tekstu *Biblioteka i historia literatury* Jan Tomkowski podejmuje temat roli lektur w życiu bohatera literackiego.

Konspekt wypowiedzi argumentacyjnej

Rozwinięcie

1. Argumenty, spostrzeżenia dotyczące tekstu danego w zadaniu
  - ⊙ W 1. części kompozycyjnej autor pisze o znaczeniu książek, wzmacnia ich rolę, np. wylicza doświadczenia, korzyści, konsekwencje czytania, stosuje przenośnie (*rozpaczliwym gestem odrzucenia rzeczywistości*), epitety (*mozolnej, gwałtownego*), kontrast (pozytywne i negatywne skutki lektur).
  - ⊙ Zdaniem Tomkowskiego arcydziełem, w którym książka odgrywa ważną rolę, jest *Don Kichote* Cervantesa. Lektury rozbudzają wyobraźnię rycerza, kształtują światopogląd, determinują jego los, wpływają na ukształtowanie osobowości marzyciela, idealisty.

Konspekt wypowiedzi argumentacyjnej

Rozwinięcie – argumenty dotyczące tekstu – cd.

- ⊙ Cervantes dzięki wskazaniu ambiwalentnej roli książek redefiniuje też pojęcie szaleństwa. Dzięki temu pokazuje, że twórcy wpływają na zmiany świadomości społecznej.
- ⊙ W następnej części kompozycyjnej badacz przywołuje romantyzm i pozytywizm, dzięki czemu ilustruje stawiane przez siebie tezy przykładami, aby ukazać powszechność tematu, wpływ literatury na życie bohaterów, rolę książek.

Konspekt wypowiedzi argumentacyjnej

Rozwinięcie – argumenty dotyczące tekstu – cd.

- Tomkowski w podsumowaniu podkreśla ogromną rolę lektur w kształtowaniu kulturowego dialogu, w budowaniu własnej tożsamości. Literatura chroni przed samounicestwieniem.

Konspekt wypowiedzi argumentacyjnej

---

2. Argumenty dotyczące kontekstów (np.: literackiego, filozoficznego, historycznego, plastycznego)
  - ⊙ Ilustracją tezy autora są bohaterowie *Dziadów* cz. IV Adama Mickiewicza i *Lalki* Bolesława Prusa.
  - ⊙ Na Gustawa wpływ wywarły „książki zbójcekie”. Z jednej strony pozwalają mu oderwać się od rzeczywistości, podążać za marzeniami, wskazują ideały, ale z drugiej – kształtują wyalienowanego indywidualistę, który cierpi z miłości (*Młodości mojej niebo i tortury!*).

Konspekt wypowiedzi argumentacyjnej

---

2. Argumenty dotyczące kontekstów (np.: literackiego, filozoficznego, historycznego, plastycznego) – cd.
  - ◎ Książki wpłynęły też na życie Wokulskiego. Symbolem ich dwojakiej roli może być symboliczny gest odrzucenia *Sonetów odeskich* Mickiewicza, a następnie pozbieranie rozrzuconych kartek. Literatura przynosi żal, gorycz, zawód, ale daje też Stanisławowi ukojenie, pozwala na ucieczkę od rzeczywistości.

Konspekt wypowiedzi argumentacyjnej

Podsumowanie

- Książki odgrywają ogromną rolę w życiu bohaterów literackich. Wpływają też na każdego czytelnika. Ale czy w dzisiejszych czasach literatura jest siłą budującą człowieka, czy w erze komercjalizacji, chaosu aksjologicznego uwidacznia się jej degradacja?

Wskazówki do rozwiązania zadania

Teza sformułowana w przykładowym konspekcie nie wyczerpuje wszystkich możliwości realizacji tematu.

- Możesz określić problem badawczy jako refleksję na temat roli literatury.
- Możesz dostrzec, że autor podejmuje temat roli lektury jako bohatera literackiego.
- Możesz też sformułować hipotezę: Czy książki mają konstruktywny wpływ na życie bohaterów literackich? Czy książki mają konstruktywny wpływ na życie człowieka?
- Możesz potwierdzić tezę, odwołując się do innych kontekstów, np.:

Wskazówki do rozwiązania zadania

- *Johann Wolfgang Goethe, Cierpienia młodego Wertera*: lektury kształtują światopogląd, skłaniają czytelników do destrukcyjnego działania, czego przykładem jest fala samobójstw po wydaniu tej powieści epistolarnej.
- Można przywołać również autorów, którzy zwracali uwagę na ogromny wpływ twórczości Mickiewicza nie tylko na bohaterów literackich, np. Alina Witkowska w pracy *Mickiewicz. Słowo i czyn czy Stanisław Pigoń*, analizując we wstępie do *Pana Tadeusza* zabieg idealizacji przyrody, zauważyli, że autor *Sonetów krymskich* posiadał bardzo duże zdolności sugestywnego opisywania świata.

Wskazówki do rozwiązania zadania

- ◉ Gustaw Flaubert, *Pani Bovary*: Emma pod wpływem sentymentalnych powieści pragnie przeżyć namiętną miłość, zamyka się w świecie marzeń, odcina się od codzienności, oszukuje siebie i najbliższych. Lektury determinują los Emmy i są przyczyną nieszczęścia (zdrada, bankructwo, samobójstwo).
- ◉ Gustaw Herling-Grudziński, *Inny świat*: Kostylew, młody człowiek, wierny ideologii komunistycznej, pod wpływem francuskiej literatury zmienia poglądy polityczne. Dzięki książkom dostrzega prawdę na temat otaczającej go rzeczywistości, uczy się formułować obiektywne opinie, „oddycha innym powietrzem”. Lektury dają mu poczucie wolności.

2. Analiza porównawcza

Elementy analizy i interpretacji porównawczej

- 1. Podstawowe czynności analityczno-interpretacyjne**
  - Sformułowanie **tezy/hipotezy interpretacyjnej**, której podstawą jest odkrycie zasady zestawienia tekstów (podobieństwa lub różnicy obecnej np.: w dominancie każdego z tekstów, tematyce, strukturze poetyckiej/literackiej).
  - Przyjęcie **porządku analizy i interpretacji** w zależności od wyznaczonego w tezie/hipotezie podobieństwa lub różnicy. Właściwy dobór i selekcja elementów poddanych analizie. Porównywanie tekstów na wszystkich poziomach ich organizacji.

Czynności związane z określonym gatunkowo typem tekstu

Teksty liryczne

- Porównanie tekstów lirycznych przez wybór dominujących spośród obecnych w zestawionych tekstach następujących elementów:
- sytuacje liryczne w tekstach – typ liryki, charakter podmiotu;
- sposoby konstruowania sytuacji lirycznych, np.: miejsce, czas, obrazowanie poetyckie (językowe i kompozycyjne);
- elementy świata przedstawionego (np.: czas, miejsce, przestrzeń poetycka, wątki, tematy, motywy, konwencja literacka).

Czynności związane z określonym gatunkowo typem tekstu

Teksty epickie (fragmenty utworów)

- Porównanie tekstów epickich lub ich fragmentów przez wybór dominujących spośród obecnych w zestawionych tekstach następujących elementów:
- sytuacje narracyjne w tekstach – typ epiki, charakter narracji, typ narratora, stosunek narratora do przedmiotu wypowiedzi, faktów, bohaterów, przedmiotów, zdarzeń;
- sposoby konstruowania sytuacji narracyjnych – miejsce, czas powieściowy/epicki (fabuła epicka, motyw przewodni, akcja, wątki, epizody), obrazowanie literackie (językowe i kompozycyjne);
- inne elementy świata przedstawionego (np.: tematy, motywy, toposy, konwencja literacka).

Czynności związane z określonym gatunkowo typem tekstu

Teksty dramatyczne (fragmenty utworów)

- Porównanie fragmentów tekstów dramatycznych przez wybór dominujących spośród obecnych w zestawionych tekstach następujących elementów:
- sytuacje dramatyczne w tekstach – typ dramatu, charakter i typ bohaterów, ich stosunek do przedmiotu wypowiedzi, faktów, innych bohaterów, przedmiotów, zdarzeń, rola didaskaliów w konstruowaniu sytuacji dramatycznej;
- sposoby konstruowania sytuacji dramatycznych – miejsce, czas zdarzeń (zdarzenie dramatyczne, motyw przewodni, akcja, wątki, epizody), obrazowanie literackie (językowe i kompozycyjne);
- inne elementy świata przedstawionego (np.: tematy, motywy, toposy, konwencja literacka).

Interpretacja w kontekstach ogólnych i właściwych

- ◉ **Konteksty:** literackie, historycznoliterackie, filozoficzne, biograficzne, kulturowe (obejmujące zarówno typowe dla kultury wysokiej, masowej, popularnej zjawiska, jak i elementy innych niż literatura dziedzin sztuki – wskazanych w podstawie programowej).
- ◉ Sproblematyzowana interpretacja uwzględniająca właściwie wybrane konteksty przyporządkowane porównywanym utworom. Interpretacja porównawcza na poziomie kontekstów uwzględnia również elementy poetyki historycznej oraz świadomość dialogu intertekstualnego. W przypadku kontekstów kulturowych także elementy komparatystyki (porównanie utworów).

Asocjacyjność myślenia

- **Skojarzenia w granicach wyznaczonych przez sensy utworów i przyjętą metodologię ich opisu (bez jej nazywania).**

Uogólnienie/podsumowanie wypowiedzi

Polega na wskazaniu podobieństw i/lub różnic oraz tzw. otwarciu „na po czytaniu”. Podstawą wyboru tekstów jest znalezienie obszaru porównania. Może nim być, np.:

- temat: ten sam, różnie / podobnie zrealizowany,
- motyw: ten sam, różnie / podobnie zrealizowany,
- problem: ten sam, różnie / podobnie realizowany,
- bohater: ten sam, różnie wykreowany,
- miejsce: to samo, różnie wykreowane.
- różne/podobne realizacje obejmują np.: sytuację liryczną/narracyjną/dramatyczną, kompozycję, kreację osoby mówiącej, konwencję literacką, środki artystycznego wyrazu, gatunek.

Teksty muszą ze sobą „rozmawiać”, tzn. jeden tekst wobec drugiego powinien być kontynuacją lub nawiązaniem, reinterpretacją motywu/tematu/problemu w obszarach podobieństw i różnic

Zestawienie istotnych wyznaczników rodzajowych

Liryka

Wyraża wewnętrzne emocje, przeżycia i doznania, na ich podstawie **buduje refleksje** o świecie i człowieku.

Monolog liryczny to główny rodzaj wypowiedzi (dominująca funkcja ekspresywna).

Podmiot mówiący – jego kształt decyduje o typie liryki:

- bezpośrednia – „ja” liryczne w 1 osobie l. poj. (wyrażenie jednostkowych refleksji) lub l. mn. (wyrażenie postaw zbiorowości, pokolenia),
- pośrednia – „ja” liryczne w mniejszym lub większym stopniu ukryte poza światem poetyckim.

Bezosobowa refleksja:

- wprowadzenie elementów narracji (podmiot zorientowany narracyjnie, środki narracyjno-dramatyczne budują sceny bezpośrednio przez podmiot opisywane),
- wprowadzenie sytuacji lirycznej, która implikuje pojawienie się bohatera lirycznego.

Funkcja inwokacyjna – wprowadzenie adresata (elementy monologu oratorskiego), świat poetycki – kreowany w perspektywie wypowiedzi podmiotu mówiącego.

Epika

Opowiada lub opisuje świat przedstawiony, działania bohaterów i okoliczności tych działań; ma charakter dwupłaszczyznowy, obejmujący sytuację narracyjną i fabułę dotyczącą dziejów przedstawionych postaci; dwupłaszczyznowość realizowana jest poprzez dwoistość językową – obok narracji występują wypowiedzi bohaterów.

Narracja to podstawowa forma wypowiedzi epickiej, wprowadza do utworu czynniki stylistycznie ujednolicające.

Narrator – podmiot literacki umieszczony na zewnątrz świata przedstawionego:

- auktoralny – wszechwiedzący, często zachowuje dystans wobec opisywanych zdarzeń,
- personalny – narracja prowadzona z perspektywy bohatera, uczestnika zdarzeń, subiektywna w ocenie świata i zdarzeń,
- świat przedstawiony o charakterze fabularnym, kształtowany w zależności od wzoru stosowanej fabuły epickiej.

Epika

Fabula:

- fabuła dająca prymat zależnościom interpersonalnym,
- fabuła z dominującym czynnikiem zdarzeniowości,
- fabuła z wyraźnie zarysowaną intrygą,
- fabuła dostarczająca przesłanek analizom psychologicznym,
- fabuła dynamiczna, wyraźnie kształtująca bohatera dynamicznego,
- fabuła jednostajna, kształtująca bohatera statycznego,
- fabuła z wyraźnie zarysowanym punktem kulminacyjnym, poprzedzonym narastaniem zdarzeń,
- fabuła z wyrazistymi relacjami przestrzennymi między zdarzeniami,
- fabuła zorganizowana chronologicznie,
- fabuła poddana inwersji czasowej,
- fabuła z dominującymi związkami przyczynowo-skutkowymi,
- fabuła nastawiona na określone rozwiązanie,
- fabuła skupiona wokół centralnego zespołu motywów,
- fabuła rozproszona, zbudowana z epizodów.

Epika

Czas powieściowy – istnieje w dwu płaszczyznach:

- czas narracji,
- czas fabuły.

Bohater literacki – związany z wprowadzeniem do wypowiedzi form dialogu, charakteryzowany przez pryzmat narracji, wypowiedzi własnych i wypowiedzi innych bohaterów.

Dramat

Przedstawia zdarzenia i bohaterów w sposób bezpośredni, wprowadza pełne usamodzielnienie wypowiedzi oraz działań postaci przez:

- dialog, czasami elementy monologu są podstawą tekstu głównego,
- typy monologu dramatycznego (liryczny, narracyjny, moralistyczny),
- formy przejściowe między monologiem i dialogiem (dialog jako wymiana tyrad, monolog na stronie, zwroty wprost do publiczności),
- tekst poboczny (didaskalia) jako forma wskazówek autora,
- zdarzenia dramatyczne jako podstawa konstrukcji świata przedstawionego.

Bohater dramatyczny – związany z konstrukcją zdarzeń i sposobem budowania napięcia dramatycznego.

Dokonaj interpretacji
porównawczej podanych
tekstów. Twoja praca nie może
być krótsza niż 300 słów.

Heinrich Böll

Rozmyślania o irlandzkim deszczu

Deszcz jest tu absolutny, wspaniały i przerażający. Nazywanie go niepogodą jest równie niestosowne, jak nazywanie palących promieni słońca ładną pogodą.

Oczywiście można użyć słowa niepogoda, ale ten deszcz nią nie jest. Jest to po prostu pogoda będąca szarugą. Wyraźnie przypomina nam, że jej żywiołem jest woda, spadająca woda. A woda jest twarda. Raz podczas wojny byłem świadkiem, kiedy płonący samolot spadał na wybrzeże Atlantyku; pilot wylądował na plaży i uciekł z pobliza eksplodującej maszyny. Później zapytałem go, dlaczego nie usiadł z palącym się samolotem na wodzie, a on mi odpowiedział:

– Bo woda jest twardsza niż piasek.

Nigdy mu nie uwierzyłem, ale tutaj to zrozumiałem. Woda jest twarda.

A ileż wody zbiera się na ponad czterech tysiącach kilometrów oceanu, wody, która raduje się, że wreszcie znalazła się nad ludźmi, wreszcie nad domami, wreszcie nad stałym lądem [...]. Ostatecznie czy deszczowi może sprawiać przyjemność wpadanie wciąż tylko do wody?

Kiedy później gaśnie światło elektryczne, kiedy pierwszy jęzor kałuży wyciąga się ku drzwiom, bezdźwięcznie i gładko, migocąc w blasku ognia na kominku; kiedy zabawki, które dzieci naturalnie zostawiły na dworze, kiedy korki i kawałki drewna nagle zaczynają pływać i jęzor kałuży je unosi, kiedy przestraszone dzieci zbiegają ze schodów, przysiadają przed kominkiem (bardziej zdziwione niż przestraszone, bo i one czują, jak chętnie spotyka się wiatr z deszczem, rozumieją, że to wycie jest wyciem z radości), wtedy człowiekowi przychodzi na myśl, że nie byłby tak godny arki, jak był jej godny Noe...

Głupota ludzi z głębi lądu każe im otwierać drzwi, żeby zobaczyć, co się dzieje na dworze. Wszystko się dzieje: z dachówkami i rynnami, nawet mur nie budzi wielkiego zaufania. [...]

Dobrze jest mieć zawsze w domu świecę, Biblię i trochę whisky, jak żeglarze przygotowani na sztorm; do tego talie kart, tytoń, druty i włóczkę dla kobiet, bo sztorm ma długi oddech, deszcz ma dużo wody, a noc jest długa. Kiedy później od okna sunie drugi jęzor kałuży, który łączy się z pierwszym, kiedy zabawka powoli podpływa pod okno, dobrze jest zajrzeć do Biblii i sprawdzić, czy obietnica, że drugi potop nie zostanie na świat zesłany, rzeczywiście została dana. Została. Można zapalić następną świecę, następnego papierosa, można znowu potasować karty, nalać whisky, powierzyć siebie bębnieniu deszczu, wyciu wiatru, klekotowi drutów. Obietnica została dana.

Paweł Huelle

Winniczki, kałuże, deszcz...

Na początku był deszcz. Padał od kilku dni i nieopodal kościoła Zmartwychwstańców woda wyżłobiła głębokie kanały, którymi płynęły z lasu patyki, żdzbla trawy i małe szyszki. Lubilem stać w tym miejscu. Woda bulgotała na kamieniach wypłukiwanych z drogi, strumyki łączyły się ze sobą w jeden wartki potok, który spływał dalej w dół ulicą [...].

Wszystko, także dachy domów i szczyt drewnianej dzwonnicy, tonęło w jednostajnym szumie.

Co roku zapach lata przychodził od strony morza. Bryza niosła ze sobą woń rozwieszonych sieci i smak soli, który czuć było na wargach, a teraz lato ukazywało swoje odmienne, być może ukryte oblicze. [...] Zapach pleśni, grzybów, żywicy i nieznanych ziół unosił się nad kałużami jak gęsty wywar, powracał z każdą falą deszczu, wypełniał ogrody i ulice, a rozbuchana zieleń zdawała się lada chwila rozsądzić zwilgotniałe mury kamienic, z których od lat odpadał tynk, ukazując czasami strzępy niezrozumiałych napisów.

Wymowałem z kieszeni przygotowane drewnianki. Najpierw na wodę spływała „Santa Maria”, potem „Magellan”, „Kapitan Grand”, „Nautilus” [...] a wreszcie, na zakończenie wodowania, puszczałem do strumyka okręt flagowy „Trynidad”. [...]

Statki płynęły coraz szybciej, woda niosła je poprzez wiry, przez wodospady i spienione katarakty, biegłem więc za nimi w dół aż do miejsca, gdzie potok rozlewał się szeroko, nie syczał już i nie bulgotał, a moja armada wypływała na szerokie i spokojne wody. Kałuże miały tu barwę ciemnej zieleni i tylko czasem, gdy niebo zaciągało się mocniej niż zwykle, ta zieleń przechodziła w brąz. [...]

Brodziłem po kałużach jak Bóg pochylony nad światem. Wyspy, zatoki, przylądki, cyple i sekretne przesmyki zmieniały swój kształt nieustannie. Niejednokrotnie znajoma z atlasu linia norweskiego fiordu czy kształt szwedzkiego wybrzeża pojawiały się tutaj jakby odrysowane z pamięci, by w parę chwil potem ulec tajemniczym przemianom. Łądy rozpadały się w okamgnieniu, szkiery i mielizny znały nowe szlaki żeglugi. [...] Pośród nich odnajdywałem teraz moje okręty. [...] Było to miejsce niebezpieczne. Woda huczała na cementowym progu i wszystko, nawet małe kamienie i grudki żółtej gliny, wsysał potężny wir kanalizacyjnej studzienki. [...] Woda chlupotała w kaloszach, a ja w ostatniej chwili wyławiałem „Trynidad”, ratując przypadkowych podróżnych przed katastrofą.

Konspekt wypracowania

Wprowadzenie

- Deszcz często stanowił temat twórczości literackiej. Ukazywany był jako groźny żywioł, ale także jako symbol wewnętrznego oczyszczenia człowieka lub też odzwierciedlenie jego przeżyć, uczuć i nastrojów. Motyw deszczu szczególnie upodobali sobie moderniści, ale odnaleźć go możemy także w twórczości innych autorów (m.in. Adama Mickiewicza, Juliana Tuwima, Krzysztofa Kamila Baczyńskiego). Wykorzystanie tego motywu łączy też przytoczone fragmenty tekstów Pawła Huelle i Heinricha Bölla.

Konspekt wypracowania

Teza

- ◉ W tekstach Heinricha Bölla i Pawła Huelle deszcz ukazany został jako żywioł wywierający znaczący wpływ na życie człowieka, budzący zarazem jego respekt i zachwyt.

Konspekt wypracowania

Rozwinięcie

1. Argumenty dotyczące utworu *Rozmyślania o irlandzkim deszczu* Heinricha Bölla
  - Realistyczna konwencja opowiadania: deszcz jako żywioł budzący respekt i przerażenie, ale też podziw, świadomość, że żywiołowi nie można się przeciwstawić i trzeba się dostosować do dyktowanych przez niego warunków (Biblia, zapas świec, tytoniu, włóczki do robótek i whisky), wiara jako źródło spokoju i pewności, że Bóg nie nawiedzi ziemi potopem.
  - Elementy prozy poetyckiej: wykorzystanie w opisach personifikacji (woda) i animizacji (kałuża), zbliżanie się wody do okien i drzwi jako symbol osaczenia i uwięzienia, aluzje biblijne (opowieść o potopie i arce Noego), dygresyjność tekstu, nastrojowość i refleksyjność.

Konspekt wypracowania

---

2. Argumenty dotyczące tekstu Pawła Huelle, *Winniczki, kałuże, deszcz...*
- Realizm opisu – świat widziany z perspektywy dziecięcego bohatera: deszcz jako swoista kosmogonia, początek wszystkiego (na początku był deszcz), jako czynnik wyzwalający kreacyjną moc bohatera – tworzenie nowego świata, wyznaczenie lądów, mórz, zatok, wysp, wpływ na losy wykreowanych istnień.
  - Poetyckie walory prozy: konwencja wspomnienia, bogactwo środków stylistycznych (metaforyka, epitety, obrazowe porównania, onomatopeje), nastrojowość, aluzje biblijne (Księga Rodzaju).

Konspekt wypracowania

---

3. Argumenty dotyczące kontekstów literackich

- *Deszcz jesienny* Leopolda Staffa
- deszcz jako odzwierciedlenie dekadentkich nastrojów człowieka: przygnębienia, smutku, beznadziei, niewiary,
- muzyczność, nastrojowość tekstu (synestezja).
- *Cierpienia młodego Wertera* Johanna Wolfganga Goethego
- ulewa podczas burzy jako odzwierciedlenie gwałtowności uczuć bohatera,
- drobny deszcz jako symbol ukojenia, spokoju, szczęścia czerpanego z ulotnej chwili.

Konspekt wypracowania

Podsumowanie

- Deszcz w przywołanych tekstach został ukazany jako potężny żywioł, który, choć często jest nieprzyjazny człowiekowi, wywiera wpływ na jego postawę, emocje, przeżycia i zachowania. Dzięki niemu człowiek może uświadomić sobie swą zależność od Boga lub poczuć się Stwórcą.

Komentarz do zadania

Zanim przystąpisz do pisania, przeczytaj uważnie zamieszczone fragmenty tekstów i określ, na jakiej zasadzie zostały zestawione. Pozwoli to wskazać płaszczyznę ich porównania, dostrzec zachodzące między nimi podobieństwa i różnice. Zastanów się, jaką formę chcesz nadać swojej wypowiedzi – od tego wyboru będzie zależeć kompozycja Twojej pracy. Jeżeli zdecydujesz się na formę rozprawki interpretacyjnej, nie zapomnij sformułować tezy, którą będziesz uzasadniać w toku rozważań. Możesz zapisać kilka tez, które, można wywieść z tekstów. Pamiętaj jednak, że do realizacji musisz wybrać tylko jedną z nich, np.:

- Deszcz jako sprawdzian ludzkich postaw i zachowań.
- Opis deszczu – sposób ukazania relacji między człowiekiem i naturą.

Komentarz do zadania

Rozważ, czy porównania utworów będziesz dokonywać równolegle, czy też dokonasz interpretacji każdego z nich osobno, a wnioski porównawcze sformułujesz w konkluzji swoich rozważań.

Określ temat i rozpoznaj właściwości tekstu Pawła Huelle. Co w tekście świadczy o wykorzystaniu tej konwencji? Jaki wpływ ma opisane zjawisko (deszcz) na zachowanie bohatera?

Zanalizuj wartość stylistyczną języka opowiadania *Winniczki, kałuże, deszcz...* Jaki charakter nadają prozie Pawła Huelle wykorzystane środki językowe? Jak wpływają na jej nastrój?

Rozważ, czy zjawisko przyrody (deszcz) zostało podobnie opisane we fragmencie opowiadania Heinricha Bölla. Jak autor przedstawił wpływ pogody na życie i zachowania ludzi? Jak opisał deszcz? Zastanów się, jaką funkcję pełnią w tekście odwołania i aluzje biblijne? Przeanalizuj język i styl, rozpoznaj konwencję tekstu.

Zastanów się, jakie konteksty (historycznoliteracki, biograficzny, filozoficzny, kulturowy, inny) powinieneś przywołać w związku z problemem realizowanym w pracy.

Komentarz do zadania

Konteksty, które można przywołać to, np.:

- ◉ *Chłopi* Władysława Reymonta,
- ◉ *Zbrodnia i kara* Fiodora Dostojewskiego,
- ◉ *Pan Tadeusz* Adama Mickiewicza,
- ◉ *Ulewa* Adama Asnyka,
- ◉ *Deszcze* Krzysztofa Kamila Baczyńskiego.

Sformułuj końcowe wnioski, wskaż podobieństwa i różnice między tekstami.

Komentarz do zadania

W przypadku interpretacji porównawczej warto zwrócić uwagę na konieczność właściwego zaplanowania kompozycji pracy. Jeśli piszący wykorzystuje do zestawiania tekstów (niezależnie od ich gatunku) układ problemowy, powinien wyznaczone przez siebie płaszczyzny obydwu tekstów omawiać równolegle. Można też wybrać układ linearny, z tym jednak zastrzeżeniem, że wówczas konieczne jest zestawienie podobieństw i różnic w omawianych utworach (np. w ostatnim akapicie rozwinięcia czy we wnioskach podsumowujących).